

Tommi Silvennoinen

SUBJEKTIN YLÖSNOUSEMUS

(Katsaus Alain Badioun subjektifilosofiaan)

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Joulukuu 2019

TIIVISTELMÄ

Tommi Silvennoinen: Subjektin ylösnousemus
Kandidaattitutkielma
Tampereen yliopisto
Filosofian tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2019

Tutkielmassa tarkastelen ranskalaisen filosofi Alain Badioun subjektifilosofiaa. Tutkielman alkupuolella paikoitan Badioun filosofisen aseman lyhyellä filosofianhistoriallisella katsauksella. Badioun omalaatuisen filosofian hahmottamiseksi suhteutan hänen ajattelijantyönsä erityisesti ranskalaisen strukturalismin perinteeseen ja perintöön. Tämä mahdollistaa Badioun kriittisen position hahmottamisen.

Subjektifilosofian osuudessa vertaan Badioun ajattelua subjektifilosofian pitkään perinteeseen. Tarkastelen Badioun subjektifilosofian kehitystä 1980-luvun alkupuolelta aina 2000-luvulle. Pääosassa ovat subjektiteorian kolme eri kehitysmuotoa ja Badioun omintakeinen totuuden filosofia. Lopuksi tarkastelen Badioun subjektifilosofian suhdetta yhteiskuntaan ja politiikkaan.

Avainsanat: subjekti, totuus, tapahtuma, tilanne, universalisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisältö:

1. Johdanto

1.1 Subjektin kohtalo – filosofianhistoriallinen tausta ja yleiskuva

1.2 Tutkielman keskeinen sisältö ja lähteet

2. Ihmisen kuolema (ranskalaisessa ajattelussa)

2.1. Rakenteen, kielen ja tiedostamattoman kaikkivalta

2.2 Umpikujia

3. Alain Badiou, totuutta vai tehtävää?

3.1 Henkilöfilosofinen polku

3.2 Pääteokset, filosofinen asema ja aikalaisfilosofian kritiikki

3.3 Totuuden filosofi(a)

4. Subjekti

4.1 Ongelma

4.2. Teoriat subjektista

5. Johtopäätökset

1. Johdanto: Kysymys subjektista nykyisessä eurooppalaisessa ajattelussa.

1.1. Subjektin kohtalo – filosofianhistoriallinen tausta ja yleiskuva

Descartesin (1596–1650) kuuluisista cogito-muotoiluista jyrkimmän perustansa saanut rationaalinen, itselleen läpinäkyvä sekä ulkoisen ja sisäisen erottelukykynsä välittömän varmuuden saavuttanut länsimainen, ns. klassinen filosofian subjekti alkaa ajautua ylipääsemättömiin vaikeuksiin 1800-luvun jälkipuoliskolla. Viimeistään Marxin (1818–1883) keikautettua Hegelinsä (1770–1831) jaloilleen alkoivat yhteiskunnallinen todellisuus, vallitsevat tuotantosuhteet ja muut rakenteellisiksi katsotut tekijät nousta haastamaan filosofiassa subjektikeskeisen ajattelun valtaumaa - poliittinen alkoi hiipiä filosofiseen. Toisaalla psyykkisen todellisuuden tutkimuksissa ihmisen yöpuoli alkoi näyttäytyä voimakkaana ja jopa liian uhkaavana vuokralaisena kirkkaan päiväsubjektin talossa. Tässä merkittävää työtä teki tietenkin Freud (1856–1939) ja seuraajansa. Viimein Nietzschen (1844–1900) tekemä myyräntyö subjektin kavaltautemiseksi alkoi saada laajempaa huomiota ja jalansijaa eurooppalaisen ajattelun keskuksissa pian vuosisadan vaihteen jälkeen. Nietzschen kaikin puolin kiihkeä yritys antaa lopullinen kuolinisku ”omahyväiselle” keskeissubjektille sai huomionarvoisan muotoilun vuonna 1886 ilmestyneessä teoksessa Hyvän ja pahan tuolla puolen. Siinä Nietzsche kääntää poleemisen voimansa kohden ”loogikkojen taikauskoa”. Nietzsche (2007, 20) esittää, että ajatus tulee, kun se tahtoo, eikä silloin kun *minä*

tahdon. Nietzschen mukaan subjekti *minä* ei ole millään muotoa predikaatin *ajattelen* edellytys – jokin kyllä ajattelee, mutta mitään välitöntä varmuutta ei ole siitä, että tuo *jokin* on sama kuin tuo kuuluisa vanha *minä*. Näin Descartesin varmuudet kyseenalaistetaan subjektin yössä ja itsekritiikissä. Lopulta Nietzschele myös tuo pelkkä *jokin ajattelee* on jo liikaa; tämä *jokin* sisältää tapahtuman tulkintaa eikä kuulu itse tapahtumaan. Filologi Nietzschele kyse oli liialti kieliopillisen tottumuksen mukaisesta päättelystä (Nietzsche, 2007, 20–21).

Nietzscheläisen subjektin eheyden ja sisäisen varmuuden murskajaisten myötä juurikin kieli (ja sen rakenteet) alkoi paljastua olennaiseksi inhimillisen ulottuvuutta muovaavaksi tekijäksi – kielestä alkoi hiljalleen tulla ajattelun keskeinen asia. Husserlin (1859–1938) voi vielä katsoa nojaavan Descartesiin pyrkimyksessään palata asioihin itseensä (“zu den Sachen Selbst”), mutta jo Heideggerin (1889–1976) analyysit täälläolosta (Dasein) järkyttivät tietoisuus- ja egokeskeisen subjektin mahdollisuutta. Reinin toisella puolen ranskalainen eksistentialismi johtotähtenään Sarte (1905–1980) kamppaili omintakeisella tavalla subjektifilosofian saralla vielä hetken toisen maailmansodan

jälkeenkin kunnes saavuttiin 1950-luvulle, jolloin strukturalismiksi kutsuttu ajattelun virtaus alkoi leimata ranskalaista älyllistä liikehdintää (Dosse, 2011, 13). Strukturalismi ja sitä seurannut jälki-strukturalismi¹ eivät tyytyneet vähään: *historiana* ja *subjektina* tunnetut yleiskäsitteet saivat mennä (Dosse, 2011, 22). Ajattelu oli löytänyt rakenteet, eikä merkitysten moninaisessa ketjussa ja erojen tunnustamisessa ollut sijaa Descartesin suurelle luomukselle. Nyt viimeistään täydellä vauhdilla etenevän strukturaalisen ajattelun hyöryjyrän alle jääneestä Suuresta Subjektista oli jäljellä korkeintaan latteaa luttana. Tämä poloinen luttana kuitenkin herätti filosofi Alain Badioun (1937–) kiinnostuksen.

1.2. Tutkielman keskeisestä sisällöstä ja lähteistä

Edellä kuvattu subjektin “loppu” filosofiassa ja suurten jälki-strukturalististen ajattelijoiden sekä vuoden 1968 poliittinen “perintö” muovaavat sen keskeisen taustan, jota vasten Alain Badioun omintakeinen filosofinen toiminta alkaa hahmottua. Badioun monipuolisessa ajattelijantyössä

¹ Varsinkaan jälkimmäinen nimitys ei ole kaikin puolin pätevä. Esim. yksikään ko. aikakauden ajattelijajoista (Deleuze, Derrida, Foucault, Lyotard jne.) ei ole nimennyt itseään “jälki-strukturalistiksi”.

uudenlainen teoria subjektista ja subjektivaatiosta ja perinteisen antihumanismin keskeisten väitteiden uudelleenmuotoilu on hyvin merkittävällä sijalla (Pluth, 2015, 147).

Tutkielmani keskeinen tavoite on esittää kuvaus Alain Badioun ajattelun taustoista ja tavoitteista ja erityisesti hänen hahmottelemastaan subjektin teoriasta. Ensin luvussa 2. summaan sitä ajattelun aikakautta, josta Badioun on kiittäminen omaa filosofista positioitaan ja paikoitan näin hänen ajattelijantyön lähtökohtansa filosofian lähihistoriaan. Tämä tarkoittaa lyhyttä katsausta jo edellä mainittuun strukturalistiseen maastoon ja sen muutamiin vaikuttavimpiin ajattelijoihin silmällä pitäen heidän merkitystään ei niinkään koko strukturalistiselle liikehdinnälle vaan juurikin itselleen Badioulle. Luvussa 3. luon yleiskatsauksen Badioun henkilöhistoriaan ja asemaan tämän päivän filosofian näyttämöllä. Luvussa 4. käsittelen Badioun varsinaista teoriaa subjektista.

Pääasiallisina lähteinä tutkielmassani ovat Alain Badioun tuotanto (suomeksi ja englanniksi), Ed Pluthin kokonaisesitys nimeltä *Badiou – Uuden filosofia* (2015), François Dossen *Strukturalismin historia I* (2011), Michel Foucault’n strukturalismin merkkiteos *Sanat ja asiat* sekä ko. teoksen suomennoksen jälkisanoina oleva Markku Koivusalon artikkeli ”Ihmistieteet vailla ihmistä” (2010).

2. Ihmisen kuolema (ranskalaisessa ajattelussa)

1950-luvulta lähtien vanhaa humanistista ihmiskäsitystä kyseenalaistettiin monista suunnista (Koivusalo, 2010, 376). Eksistentiaalismin asema subjektin filosofiana alkoi horjua: sääntö, koodi ja rakenne korvasivat subjektin ja tietoisuuden (Dosse, 2011, 35). Myös sarterelainen poliittinen sitoutuneisuus alkoi näyttää loppuun kuluneelta. Kielitiede, psykoanalyysi ja antropologia² olivat päivän uudet suunnat.

Totuuden ja subjektin hauras liitto oli voimallisimmin uhattuna, kun Michel Foucault (1926–1984) julisti vuonna 1966 ilmestyneessä merkkiteoksessaan *Sanat ja asiat*, että ”Moderni ajattelu

² Ferdinand de Saussure (1857–1913), Jacques Lacan (1901–1981) ja Claude Lévi-Strauss (1908–2009).

kyseenalaistaa perusteellisesti juuri merkityksen suhteen totuuden muotoon ja olemisen muotoon: ajattelumme taivasta hallitsee diskurssi – kenties saavuttamaton sellainen – jonka voidaan ajatella olevan yhtä aikaa ontologiaa ja semantiikkaa. Strukturalismi ei ole uusi metodi, vaan se on modernin tiedon havahtunut ja rauhaton omatunto” (Foucault, 2010, 201). Niinpä Foucault voi myös jatkaa runollisella täsmällisyydellä, että ihminen pyyhkiytyisi pois kuin hiekkaan piirretyt kasvot meren rantaviivalta (Foucault, 2011, 361). Foucault’n ihmistieteiden perusteita ja strukturalismi(e)n mahdollisuusehtoja kartoittaneen *Sanojen ja asioiden* julistama ”ihmisen kuolema” on siis tiedollinen tapahtuma, jonka juuret ovat jo nietzscheläisessä operaatiossa ja kielen tulemisessa itsenäiseksi tutkimuskohteeksi (Koivusalo, 2010, 378).

2.1. Rakenteen, kielen ja tiedostamattoman kaikkivalta

Strukturalismille ja sittemmin jälki-strukturalismille oli tyypillistä puuttuvan keskuksen ja rakenteiden heterogeenisuuden teemat. Kysymys perustavasta (descartalaisesta tai kantilaisesta) subjektista oli korvautunut tiedon ja merkityksen materiaalistien järjestelmien pohdinnalla – kielen uusi kokemus synnytti subjektin ongelman uuden asettelun. Myöhemmin 1960-luvulla strukturalismeista kehittyi Ranskassa kaikinensa laaja yleisfilosofinen ja älyllinen suuntaus, joka muotoili uusia suhteita tietoon, ajatteluun ja itse elämään (Koivusalo, 2010, 381–383).

Sittemmin Alain Badioullekin hyvin merkittäväksi ajattelijaksi (Foucault’n ohella) muodostunut Jacques Lacan julisti myös jo vuoden 1953 ”Rooman raportissaan”, että sanojen maailma luo asioiden maailman. Tämä muotoilu nojasi vahvasti psykoanalyysin uuteen tulemiseen ja kliiniseen työhön, jota määritteli teoreettinen ”paluu Freudiin” (Dosse, 2011,140). Psykoanalyyttisten tutkimusten ja kielitieteen löytöjen turvin voitiin väittää, että rakenne on ennen historiaa (Dosse, 2011,141).

Perinteinen subjekti ei voinut selvitä tästä; strukturaalinen potilassohva olikin subjektin kuolinvuode.

Erityisesti Lacan katsoi subjektin olevan kielen tuottama, ei päinvastoin. Ihminen oli olemassa vain symbolisen funktion kautta, ja olemusta ei ole muualla kuin kielessä – kieli on luoja. Tästä Lacan saattoi myös johtaa kuuluisan ajatuksensa, että ”tiedostamaton on rakentunut kielen tavoin”.

Niinpä Lacan löytää viittauskohteestaan irti leikatusta merkistä inhimillisen olemisen liki ontologisen ytimen. Strukturalistista paradigmaa heijastaen Lacanin nosti etualalle kielen, kulttuurin, vaihdon ja suhteen toiseen. Tältä pohjalta lacanilainen psykoanalyysi pyrki haastamaan filosofian filosofiana (Dosse, 2011, 142).

Subjektista tuli itsessään puhuvan kielen tuote. Kehiteltään kielitieteilijä de Saussurelta lainaamiaan muotoiluja Lacan käänsi ajatuksen perinteisestä merkityn (signifié) ensisijaisuudesta merkitsijän (signifiant) ensisijaisuuteen. Subjekti muuttui sellaisen merkitsijän vaikutukseksi, joka viittasi toiseen merkitsijään. Subjektin selvyys liukeni lopullisesti, ja tiedostamaton nähtiin kielen ja sääntöjen vaikutuksena. Niinpä Lacanin oli mahdollista kirjoittaa teoksessaan *Écrits I*, että ”Tämän harhan ytimessä on filosofinen *cogito*, joka saa modernin ihmisen olemaan kovin varma itsenä olemisestaan, vaikka hän olisi epävarma itsestään”, ja samassa teoksessa toisaalla, että ”Ajattelen siellä missä en ole, siis olen siellä missä en ajattele” (Dosse, 2011, 143). Descartesin subjekti oli nyt täydellisesti lakkautettu; sen tilalla oli halkaistu ja täysin strukturalismin hengessä uudelleenmuotoiltu subjekti tai paremminkin jonkinlainen epäsubjekti, subjektin puute subjektissa. Myöhemmin Alain Badioun tulevalle subjektiteorialle juurikin lacanilainen ”haljenneen subjektin” ajatus muodostui sangen tärkeäksi. Badiou sai tästä mm. uuden tulokulman totuuden käsitteeseen.

2.2. Umpikujia

Strukturalismien älyllinen valtakausi oli ohi viimeistään tultaessa 1980-luvun alkuun. Syitä tähän hiipumiseen oli monia, niin kuin hengen liikkeissä aina. Yhtenä konkreettisena tekijänä voidaan pitää tämän ajattelukauden keskeisten vaikuttajien (mm. Lacan, Barthes³, Foucault) lähes yhtäaikaista poistumista elävien näyttämöltä ja Badioullekin merkittävän Louis Althusserin⁴ päätymistä syyntakeettomaksi julistettuna sairaalaan. Tämä kaikki loi inhimillisesti vahvan tunnun aikakauden päättymisestä (Dosse, 2011, 24).

³ Roland Barthes (1915–1980), ranskalainen kirjallisuudentutkija ja semiootikko.

⁴ Louis Althusser (1918–1990), ranskalainen filosofi, marxisti, tunnettu antihumanismin teoreetikko.

Teoreettisiakin syitä oli. Vaikka strukturalismit olivat rakenteiden, järjestelmien ja täsmällisyyden korostuksessaan vahvoja jopa siihen asti, että vielä tänäkin päivänä tuon ajatteluvoiman parhaita jälkiä voi nähdä ihmistieteissä ja filosofiassa, oli niihin itseensä silti sisään kirjautuneena oma loppunsa. Kahdessa perustavassa kiellossaan, halussaan kieltää historia ja subjekti, strukturalistinen ohjelma saattoi vain päätyä aporiaan. Tästä kiellosta nimittäin seurasi eräänlainen rakenteen ontologisointi (uusi metafyyssinen tae?), jota Paul Ricœur¹ on nimittänyt ”kantilaisuudeksi ilman transsendentaalista subjektiä”. Tästä oli väistämättä seurauksena umpikujia. Ricœurin mukaan ei tule erottaa toisistaan ehdottomasti toisiaan täydentäviä tasoja – selittävä ja tulkitseva kulkevat yhdessä. Tämä antaa subjektille pääsyn mieleen ja merkitykseen perustamatta kuitenkaan uudestaan ”harhaista”, läpinäkyvää ja merkityksiä täysin hallitsevaa subjektiä (Dosse, 2011, 22). Olisiko subjektin uusi alku sittenkin jo oraalla?

Jos strukturalismin epookki siis juhlikin subjektin loppua, niin 1980-luvun ranskankielisessä ajattelussa oli vastaavasti vallalla itsensä filosofian loppu ja/tai mahdottomuus. Alain Badiou lähti ristiretkelle tällaisia lopun ajatuksia vastaan (Badiou, 2012b, 9).

3. Alain Badiou, totuutta vai tehtävää?

Badioun mukaan filosofiaa ei voi olla ilman ajattelun tyytymättömyyttä siinä vastakkainasettelussa sen maailman kanssa, joka on niin kuin se on (Badiou, 2005b, 29).

3.1. Henkilöfilosofinen polku

Alain Badiou syntyi 1937 Rabatissa, Marokossa. Hän opiskeli École Normale Supérieuressä vuosina 1956–61. Hän kertoo olleensa vaikuttunut Sartren ajattelusta. Sartren tavoin myös Badiou on toiminut laajalla kentällä filosofian lisäksi. Joukkoon mahtuu niin kiivasta vasemmistolaiseen politiikkaan osallistumista, lehtimiehenä toimimista kuin näytelmien ja romaanien kirjoittamistakin. 1960-luvun loppupuolella Badiou kirjoitteli ajan johtavien strukturalistien julkaisuihin ja sai lopulta 1969 viran Vincennesistä Pariisiin kahdeksannesta yliopistosta, jossa hän opetti aina vuoteen 1999 asti, jolloin ympyrä sulkeutui hänen siirtyessä professoriksi École Normale Supérieureen.

¹ Paul Ricœur (1913–2005), ranskalainen filosofi.

Vuoden 1968 toukokuun kokemuksia Badiou on kutsunut omaksi ”Damaskoksen tiekseen”. Monet myöhemmälle Badioun ajattelulle keskeiset lähtökohdat olivat tuolloin sangen dramaattisesti iduillaan. Militantti sitoutuminen, rohkea totuudellisuus ja erityisesti Badioun omin sanoin kuvaama ”erikoinen passiivisuuden muoto”, joka sai hänet jättäytymään sen huomaan, mitä oli tapahtumassa, perustaa suuren osan koko Badioun teoreettisesta antihumanismista.

Läpi 70-luvun Badiou oli hyvin sitoutunut omaperäiseen ranskalaiseen maolaisuuteen. Tuona vuosikymmenenä kypsyivät myös hänen ajatuksensa formalismin (jossa Badiou nojaa matematiikkaan, erityisesti joukko-oppiin) ja radikaalin subjektivismiin yhdistämisen mahdollisuudesta.

3.2. Pääteokset, filosofinen asema ja aikalaisfilosofian kritiikki

Post-moderneiksi, post-strukturalistisiksi tai dekonstruktiivisiksi kutsuttujen teoreettisten muotoilujen ”valtakautena” Badioun filosofia ei herättänyt suuremmin huomiota etenkin englanninkielisissä maissa. Vuonna 1982 häneltä ilmestyi ensimmäinen päätyö nimellä *Théorie du sujet* (Subjektiteoria). Tässä tuli esille hänen laaja-alaisuutensa teoksen aiheiston liikkuessaan monipolvisesti matematiikasta kristinuskon kautta kreikkalaisiin tragediarunoilijoihin. Kirjassa Badiou kutsuu filosofista suuntaustaan ”struktuuralliseksi dialektiikaksi”, jolla hän yrittää korvata vallalla olleen materialistisen dialektiikan historiallisen kehityksen kuvaajana. Jo tässä teoksessa käy ilmi, ettei subjekti ole Badioulle tietoisuuden aspekti eikä edes yksilö. Subjekti ilmestyy kun voima (esim. vallankumouksellinen toimija) ja paikka (vallassa oleva ryhmä) leikkaavat, vastustavat ja muuttavat toisiaan. Tässä teoriansa alkupäässä subjekti on jo enemmän kuin yksilö ja vastaavasti vähemmän kuin kansa tai ihmislaji tai jokin sellainen kokonaisuus, jota Hegel olisi kutsunut Hengeksi (Pluth, 2015, 38–41).

Vuonna 1985 julkaistiin teos nimeltä *Peut-on penser la politique?* (Voiko politiikkaa ajatella?). Teoksen myötä Badioun teoreettinen ajattelu siirtyi enemmän epäpoliittisille vesille. Hänen filosofiansa vapautui jonkin verran politiikasta ja siirtyi yhä enemmän joukko-opin kautta formalisoinnin suuntaan.

Tilanteen ja tapahtuman käsitteet ilmestyivät Badioun kehittelyihin (Pluth, 2015, 41 – 43).

Vuonna 1988 ilmestyi Badioun opus magna *L'être et l'événement* (Oleminen ja tapahtuma). Teoksen toinen osa on vuonna 2006 ilmestynyt *Logiques de mondes*, Maailmojen logiikat). Siinä kristallisoituu Badioun kahdenkymmenen vuoden ajattelijantyö. Teoksessa Badiou esittelee näkemyksensä, jonka mukaan matematiikka (erityisesti joukko-oppi) tutkii olemista olemisena; siis matematiikka eikä suinkaan perinteinen filosofia tekee ontologiaa! Kyseessä on moneuden (oleminen on puhdas moneus) muodostumiseen liittyvät lait. Tässä Badiou asettuu vastustamaan niin fenomenologisen perinteen kuin luonnontieteidenkin (fysiikka, kemia) varaan nojaavia filosofisia käsityksiä siitä, mitä olemisen lakien kuvaaminen edellyttää. Lisäksi Badiou esittää, että tapahtumia, totuuksia ja subjekteja on olemassa, vaikka ne poikkeavat olemisesta ja juuri niiden tutkimiseen tarvitaan filosofiaa. Teoksessa Badiou tuo myös esille omaperäisen näkemyksensä varsinaisista *tapahtumista*, joita voi sattua vain määrättyissä historiallisissa tilanteissa, joita puolestaan on laatujaan vain neljä: rakkaus, politiikka, taide ja tiede. Ja nämä neljä muodostavat filosofian ehdot, koska vain niissä voi olla tapahtumia ja totuuksia (Pluth, 2015, 43–44).

Nykyfilosofian kentällä Badioun positio on vähintäänkin kriittinen ja moneen suuntaan. Esimerkiksi hänen kääntymisensä joukko-opin puoleen voidaan nähdä sellaisten metafysiikoiden vastustamiseksi, joita hän nimittää vaihtelevasti läsnäolon, yhden tai identiteetin metafysiikaksi. Matematiikan ja ontologian yhdistämisen myötä filosofialle avautuu Badioun mukaan tila, jossa voi ajatella sitä, mikä on *toisin kuin oleminen* eli Badioun varsinaiset aiheet kuten tapahtuma, totuus ja subjekti. Näin avataan tietä muutoksen mielekkyyteen, jota Badiou perimmiltään tavoittelee subjektin ajattelussaan (Pluth, 2015, 48).

Kriittisissä arvioissaan Badiou katsoo, että nykyfilosofiaa luonnehtii kolme suuntausta, joissa on erottavia ja yhdistäviä tekijöitä. Näitä suuntauksia Badiou kutsuu hermeneuttiseksi (Heidegger, Gadamer), analyyttiseksi (Carnap, Wittgenstein) ja postmoderniksi (Derrida, Lyotard) orientaatioksi.

Badiou haluaa erottautua näistä kaikista.

Badioun mukaan hermeneuttinen suuntaus pyrkii maailmassaolemisen mielen selvittämiseen. Keskeisellä sijalla on siis tulkinta. Filosofian on tarjottava tulkinnan metodi ja siten

mahdollistettava jonkinlainen autenttisempi merkitys suhteessa ihmisen ja olemisen kohtaloon. Keskeisinä vastakohtina näyttäytyvät avoin ja suljettu sekä paljastettu ja kätkeyty. Tulkinnan tehtävä on avata ja valottaa. Analyttisen tradition ytimessä on merkityksellisten ja merkityksettömien lausumien erottaminen toisistaan; mitä voidaan ja mitä ei voida sanoa. Tulkinnan sijaan keskeinen käsite on sääntö. Filosofian tehtävänä on löytää oikeat säännöt (looginen ja kieliopillinen analyysi). Analyttiselle traditiolle filosofian päämäärä on kriittinen: se vapauttaa meidät illuusioista ja kielen harhaisuuksista palauttamalla mielekkään kielenkäytön yhteisesti ymmärrettyihin sääntöihin.

Postmodernin suunnan mukaan filosofian tulee suorittaa moderniteetin yleisten totuuksien dekonstruktio. Tällaisia totuuksia ovat mm. usko historialliseen edistykseen tai ihmisyyden ja tieteen ideaalit. Maailma on eri rekisterien ja kielten palautumaton ja monikollinen oleminen vailla suuria kertomuksia. Minkäänlaista sovittavaa ideaa ei ole. Perimmiltään filosofisten dekonstruktioiden tarkoitus on dekonstruoida itse filosofia. Ajattelun mahdollisuus karkaa filosofialta jonnekin taiteen laitamille (Kurki, 2004, 102–104).

Keskeisistä eroista huolimatta Badiou katsoo, että mainitut orientaatiot jakavat filosofialle esittämässään vaateissa jotain olennaista keskenään. Kaikki suunnat ovat yhtä mieltä siitä, että klassisen metafysiikan tie on kuljettu loppuun: Heideggerin ajatus metafysiikan historian sulkeumasta, Carnapin julistus kaiken metafysiikan lopusta ja Lyotardin väite suurten kertomusten ehtymisestä. Tietyllä tapaa koko Platonista alkunsa saanut filosofia on tullut tiensä päähän. Toiseksi Badiou katsoo, että kolmikkoa yhdistää luopuminen totuuden ideaalista. Totuuden korvaajaksi ilmestyvät merkitykset. Kolmanneksi kaikki suuntaukset antavat kielelle keskeisen sijan kaikessa ajattelussa. Kielestä on tullut suuri historiallinen transsendentti 1900-luvun filosofioille. Filosofialle erityisen kohtalokkaana Badiou pitääkin juuri totuuden kysymyksen korvautumista kysymyksellä kielestä (Kurki, 2004, 104–105).

3.3. Totuuden filosofi(a)

“Ei ole muuta kuin ruumiita ja kieliä, paitsi totuuksia” (Badiou, 2012b, 110).

Badiou vaatii totuuden paluuta filosofiaan. Yhtenä tyylillisenä esimerkkinä hänellä on kukapa muu kuin Descartes. Badioun mukaan kieli ei ole ajattelun absoluuttinen horisontti. Platoniin vedoten Badiou haluaa ottaa filosofian lähtökohdaksi sanojen sijaan asiat. Hän myöntää, että kieli muodostaa filosofian historiallisen aineksen, mutta se ei tarjoa ajattelun organisoimisen oleellista periaatetta. Tällainen periaate on universaali siirrettävyys – filosofian pitää periaatteessa puhutella jokaista. Totuus on universaalia ja ikuista vaikkakin samalla prosessinomaista. Mikään kieli ei ole filosofialle ensisijainen, ei edes tieteen kieli. Filosofian on kyettävä luomaan ajattelulle aikaa, sen perustettava jokin fiksoitu piste, keskeytyksen periaate, jokin vaihtamaton ja ehdoton, mistä käsin oman ajan totuuksien ajattelu voi alkaa aina uudestaan (Kurki. 2004, 107–108).

Antihumanismin perinteitä kunnioittaen Badiou katsoo, että totuus on ”kokemus ei-inhimillisestä”.

Totuus liittyy äärettömän joukon konstruoimiseen ja täten ylittää inhimillisen kokemuksen rajat. Kuitenkin totuudet kuuluvat juuri ihmisille. Totuuden ajattelussaan Badioun omaperäinen ydinväite on, että totuudet kuuluvat vain ja ainoastaan sellaisiin historiallisiin tilanteisiin (totuutta ei siis voi olla luonnollisissa tilanteissa!), joissa voi olla tapahtumia. Tällaisia tapahtumia mahdollistavia tilanteita ovat tiede, taide, politiikka ja rakkaus. Joskus totuus voi ottaa ihmiset valtaansa näissä historiallisissa tilanteissa. Tällainen totuus ei kuitenkaan ole Badioun mukaan henkilökohtaisen vakaumuksen kaltaista eikä varsinkaan mielipideasia. Totuus on jotakin, mikä muuttaa tilanteita, joissa ihmiset ovat. Näin se menee yksilöiden yli. Totuus on luonteeltaan tapahtuma ja varsinainen *subjekti muodostuu* (alustavasti) *uskollisuudesta* tällaiselle tilanteen *totuuden* rakenteellisestikin *mullistavalle tapahtumalle* (Pluth, 2015, 125; Badiou, 2005b, 43).

Badiou ei siis miellä totuutta väitelauseiden ominaisuudeksi. Propositionaalista suhtautumista totuuteen Badiou nimittääkin totuudellisuudeksi tai totuudenmukaisuudeksi. Badiou ei kritisoi tällaista suhdetta sinänsä. Omalla totuusteoriallaan hän vain pyrkii kuvaamaan jotakin muuta.

Hänen mukaansa yksi totuuden tunnusmerkki on juurikin kriisi kyvyssä määrittää väitteiden totuudellisuutta (Pluth, 2005, 126).

Totuus liittyy subjektiin siinä missä tieto liittyy objektiin. Tapahtuma, joka muuttaa tilanteen perustavia ehtoja mahdollistaa subjektiksi muuttumaan kykenevän ruumiin ilmaantumisen – totuus edellyttää siis jonkinlaista subjektiviteetin muotoa. Tämän lisäksi totuus on aina jotakin sattumanvaraista ja poikkeuksellista. Badioun sanoin:” Sitä, mikä on totta (tai oikein – tässä tapauksessa ne ovat sama asia) ei voida palauttaa mihinkään objektiiviseen asioiden tilaan, ei sen enempää syyn kuin päämääränkään puolesta.” Lopulta totuus on aina tehtävä (Porttikivi, 2012, 212; Badiou, 2011, 13).

4. Subjekti

Jonkin maailman jonkin tilanteen joutuessa tapahtuman perusteellisesti muuttamamaksi, siis kun jotakin laadullisesti täysin uutta ilmaantuu olemiseen *toisin kuin olemisesta*, ilmaantuu maailmaan myös totuus: *Subjekti on* perimmiltään *uskollisuutta* tällaisen tapahtuman synnyttämälle *totuudelle*. Tässä on lyhyesti Badioun avaus subjektin mahdollisuudelle. Aivan kuten totuus totuutena on jotakin uutta ja samalla universaalia ja ikuista, niin samoin ollakseen olemassa uskollinen subjekti tarvitsee osallisuutta kuolevaiseen ihmiseläimeen ollen samanaikaisesti myös jotakin tämän ylittävää ja siten kuolematonta. Subjekti ei ole yksilössä; se on yksilöiden välistä.

4.1. Ongelma

Subjektin ongelmassa on filosofisesti ollut perinteisesti kyse siitä, kuinka ymmärtää kahden radikaalisti erilaisen “olemisen rekisterin”, ajattelun ja materian, keskinäinen kanssakäyminen ja järjestys. Siis eräänlaisesta ruumiillistumisen ongelmasta on kyse. Badiou haluaa kehittää subjektin materialistisen teorian, jossa subjekti on perinteitä noudattaen juurikin se paikka, jossa nämä rekisterit risteävät ja kohtaavat. Uutta Badioun ajattelussa on, että hänen mukaansa subjekti ei ole vastuussa tästä kohtaamisesta; subjekti ei yhdistä eri asioita, se on vain nimi paikalle, jossa asiat sekoittuvat.

Aikaisemmasta idealistisesta subjektifilosofiasta poiketen Badiou siis sanoo, että subjekti ei ole jotakin annettua vaan se pitää löytää. Badioulle subjekti on situationaalinen (eikä esim.

tietoisuuden viitepiste): se on jossakin eikä aina välttämättä läsnä (siis toisin kuin klassinen kartesiolainen subjekti). Erityisen huomionarvoista Badioun teoriassa on, että hän katsoo subjektin olevan varsinaisesti muutoksen materiaallinen korrelaatti. Subjekti merkitsee Badioulle uutuuden ja muutoksen reaalista läsnäoloa tilanteessa. Subjekti ei ole vain aktiivinen tai passiivinen (vaikkakin enemmän passiivinen) vaan Badioun sanoin ”subjekti mittaa tilanteen uutuutta.” Sellaisena subjekti kyllä aktiivisesti tekee jotakin (Pluth, 2015, 149–150). Subjekti ei siis ole perustava vaan se perustetaan (totuudessa).

Subjekti löytyy siis paikasta, jossa rakenteiden poissaoleva syy kytkeytyy rakenteen konsistenssiin. Subjekti on solmu tai risteys, jossa erilaiset asiat kohtaavat. Kohtaamisen muotoa Badiou kutsuu repeämäksi. Subjekti on sekoitus, se on itsessään haljennut (niin kuin Lacan jo teoretisoi), erilaisista osatekijöistä muodostunut – sitä ei koosta mikään yksi voima, ei mikään psykologia saati identiteetti (Pluth, 2015, 156–157).

Kaiken kaikkiaan subjektiin liittyy paljon tapahtuman kaltaista äkillisyyttä ja ennakoimattomuutta. Siksi Badiou voi ajatella, että jotakin todella uutta voi tulla ilmi jo mainituissa neljässä historiallisessa tilanteessa, Badioun sanoin ”totuusproseduureissa”. Tällä tavoin Badiou pyrkii välttämään niin relativismin kuin varsinaisen nihilisminkin kummitukset.

4.2. Teoriat subjektista

Badioun koko subjektiteoria on hyvin laaja ja monimutkainen. Hän on kehittänyt sitä useissa teoksissa (aina vuodesta 1982 tähän päivään asti), ja matkalla teoria on saanut lisää osasia. Tämän työni puitteissa teorian koko yksityiskohtaisuutta ei siis ole mitenkään mahdollista kuvata. Kuten jo todettua, tilanteen ja tapahtuman ja totuuden käsitteet ovat avainasemassa subjektin ajattelussa. Ne kulkevat mukana läpi koko teorian.

Aivan keskeistä Badioun subjektifilosofialle on se oudolta vaikuttava väite, jonka mukaan subjekti ei ole jokin, joka tietää totuuden tai jotakin erityistä. Tämä herättää kysymyksiä. Miksi ylipäättään muotoilla teoriaa subjektista, mikäli subjektia ei luonnehdi tieto eikä se viittaa yksilöön? Miksi pitää

kiinni mokomasta käsitteestä lainkaan? Eikö voisi aivan yhtä hyvin tehdä badioulaista filosofiaa ilman subjektin käsitteen muotoilua? Jos Badioulla ei olisi teoriaa subjektista, niin puuttuisiko hänen filosofiastaan mitään? (Pluth, 2015, 146.)

Kuitenkin ihmisyksilöille ja heidän toiminnalleen ja historialleen on oltava tilaa Badioun filosofiassa. Muutoin puheet esimerkiksi poliittisen muutoksen mahdollisuudesta tai ajatukset taiteen ja tieteen läpimurroista jäisivät käsittämättömiksi. Jos siis subjekti ei ole aktiivinen, perinteinen toiminnan agentti, niin onko se passiivinen, pelkkä prosessin sivutuote?

Alustavasti voi todeta, että Badioun subjektifilosofiaa motivoi hänen pyrkimyksensä haastaa länsimainen eettinen valtavirta-ajattelu, jossa Badioun mukaan on kyse nihilismistä ja ajattelun kieltämisestä (Badiou, 2004, 13). Badioulla teoria subjektista pyrkii rakentamaan sillan hänen filosofiansa systemaattisen ja eettisen puolen välille. Badioun mukaan pelkkä humanismi latistaa ihmisen eläimeksi, pelkästään elossa olevaksi. Tällöin vaarana on, että yksilöiden on parempi jahdata vain mielihyvää ja karttaa totuuksia. Tällaista kehitystä edistää läntisten mahtien julistama ”ihmisoikeuksien etiikka” (jota voidaan levittää vaikka sodan keinoin), joka palvelee lopulta johtavan kapitalistiluokan etuja. Siksi antihumanistinen ote antaa Badioun mukaan ihmisille enemmän mahdollisuuksia olla muuta kuin pelkkiä omaa etuaan ajavia olentoja. (Pluth, 2015, 147.)

Teoksessaan *Logiques des mondes* Badiou kirjoittaaakin, että ”totuuden kautta me ihmiset olemme tekemisissä lajimme rajat ylittävän prosessin kanssa, joka avaa eteemme mahdollisuuden olla kuolemattomia siten, että totuus on toden totta kokemus ei-ihmisestä” (Pluth, 2015, 147).

Badioun filosofisena pointtina on, että subjektin käsite nivoo toisiinsa muutoksen ja rakenteen, tulemisen ja olemisen. Tämä pyrkimys johtuu osittain siitä, että Badiou ajattelee subjektia jaettuna subjektina. Tämän taustalla on jo mainittu Jacques Lacanin psykoanalyttinen subjektiteoria, jonka yhden teoreeman mukaan puhuva subjekti ei ole muuta kuin jakautumisensa (tiedostamaton–tietoinen) (Fink, 44–46).

Badioun mukaan eletty tai tietoinen kokemus ei perusta subjektia. Tässä hän poikkeaa suuresti idealistisena pitämästään filosofisen subjektin perinteestä, jonka reitin voi hahmottaa Descartesista Kantin kautta Sartreen kulkevana ihmistä, ”minää”, itsetietoisuutta ja toimijuutta korostavana filosofiana. Badioulle subjekti ei ole mitään annettua ja avoimen läpinäkyvää, itse itselleen varmaa läsnäolevuutta, jonka kautta kaikki pääsy olemassaoloon kulkee. Se ei siis paljastu meille yhdessäkään kokemuksessa toisin kuin Kantilla, jonka mukaan subjektin representaatioihin pitää aina pystyä liittämään lause ”minä ajattelen” (Pluth, 2015, 149–150).

Badioun subjektiteorioiden alkupäässä subjekti on jotakin tilanteisiin paikantuvaa, situationaalista. Tähän Badiou tarvitsee teoriaa paikoista, joissa subjekti syntyy. Subjektin paikka on eräänlainen repeämä rakenteessa, tilanteessa.

Ensimmäinen kehitemä /teoksessa *Theorie du sujet*

Kyseisessä teoksessa Badioun ajattelu on dialektista. Keskeistä on konflikti voimien ja positioiden kesken. Maolaisessa viitekehyksessään Badiou tarkastelee uuden ja vanhan välistä konfliktia erilaisiin systeemeihin (vaikkapa yhteiskunta) kuuluvana kamppailuna. (Pluth, 2015, 151)

Toisena taustana Badioulle on kristillinen teologia. Tärkeäksi hänelle muodostuu ajatus Kristuksesta eräänlaisena subjektin ”paikkana” tai asetuksena, jossa ääretön ja äärellinen limittyvät. Badioulle kyseessä on tietenkin termien *jumala-maailma* yhdistämisen filosofinen mieli, ei suinkaan mikään uskonnollinen tai metafyyssinen ajatuskuvio saati julistus. Badiou on lukuisissa yhteyksissä ilmaissut yksiselitteisesti olevansa ateisti.

Varhaisista kristinuskon tulkinnoista Badiou nostaa esiin kaksi vinoumaa, joita hän nimittää oikeistolaiseksi ja vasemmistolaiseksi vinoumaksi. Ensimmäisen mukaan Kristus oli vain ihminen

eikä jumala, ja näin todellinen jumala säilyttää transsendenttinsa. Jälkimmäisen mukaan Kristuksen kuolevaisuus oli vain näennäistä ja ruumiillisuuskin eräänlaista harhaa – siis Kristus oli jumala, jota ihmiselo ei tahrannut (tunnetaan myös gnostilaisena näkemyksenä).

Nikean kirkolliskokouksen vuonna 325 tekemän ratkaisun mukaan Kristus on molempia: Isä ja Poika ovat yhtä. Badioulle tämä tarkoittaa, että kahden käsitteen suhde asetettiin *rajana* – määritelmä sallii kaksi toisiaan hylkivää termiä. Tässä piilee Badioun mukaan mahdollisuus muutokseen molemmissa. Tämä on Badioun mukaan oikea tapa ymmärtää dialektista materialismia ja siten subjektia (Pluth, 2015, 152–153)

Badioun mukaan termit eivät pysy itse-identtisinä; äärellinen ja ääretön sekä paikka ja voima vaikuttavat loputtomasti toisiinsa ilman selväpiirteistä teleologiaa. Kehitystä leimaa spiraalimuoto. Tämä mahdollistaa vastoinkäymiset ja taka-askeleet kehityksessä, jota taas idealistinen dialektiikka ei Badioun mukaan salli.

Voiman, paikan, jumalan ja maailman lisäksi Badioun dialektiikassa esiintyy porvaristo ja proletariaatti. Subjekti ei kuitenkaan ole mitään näistä – ei siis yksinkertaisesti mikään rakenne. Subjekti ei myöskään ole rakenteita ja tilanteita mullistanut ”kadonnut voima”, jonka Badiou näkee esimerkiksi kapinan ytimessä – voima haihtuu, kun kapina asettuu ja uusi hallinto syntyy (esim. Bastillen valtaus).

Sitä vastoin Badiou löytää subjektin paikasta, ”jossa rakenteiden (poissaoleva) syy kytkeytyy rakenteiden konsistenssiin” (Pluth, 2015, 156). Subjekti on siis jonkinlainen risteys, jossa kaksi sangen erilaista asiaa kohtaavat. Tässä se voi muistuttaa tiettyä ruumiillisuutta, ruumiillisuuden ajattelua.

Badioun materialistinen ja antihumanistinen subjektikäsitys ei siis salli subjektia ajateltavan voimana tai muutoksen syynä vaan subjekti on nimenomaan sekoitus eri asioista, eri rekistereitä – näin subjekti on itsessään haljennut, muodostunut osista. Näinhän on myös Lacanilla, johon Badiou osittain nojaa. (Fink, 44–48; Pluth, 2015, 156)

Halkeaman osatekijöitä Badiou nimittää subjektivaatioksi ja subjektiprosessiksi. Subjektivaatio nimeää subjektin ilmestymishetken tai ”syntymän”, ja subjektiprosessi puolestaan kuvaa tilannetta, jossa subjekti ”sinnittelee”, on pysyvämpi ja järjestelee olevaa rakennetta uudelleen. Pelkkä asian uutuus tai tilanteen keskeytys ei siis vielä luo subjektia vaan ollakseen se vaatii toistoa, jatkuvuutta ja koettelua. (Pluth, 2015, 157–158) Tässä Badiou tuo esiin ajatuksensa subjektin ”olemiseen” liittyvästä uskollisuudesta. Uskollisuusteemaa hän kehittää läpi koko subjektiteoriansa.

Lopuksi Badiou toteaa, että subjekti saa *puutteen olemaan*. Dialektiikalle ominaisesti kyseessä on kahden termin jaettavissa oleva ykseys. Subjektivaatio ja subjektiprosessi ovat molemmat abstrakteja momenteja, ja näiden yhteenkäyminen tarkoittaa Badioun mukaan sitä, että subjektia luonnehtii *muutoksen reaalin läsnäolo tilanteessa*. (Pluth, 2015, 158)

Toinen kehitemä/teoksessa *L'êtr e t L'événement*

Niin sanotussa pääteoksessaan Badiou puhuu varsinaisesta subjektista jokseenkin vähän. Teos onkin keskittynyt ensisijaisesti ontologiaan. Teoksen loppupuolella Badiou kuitenkin tekee eräänlaisen yhteenvedon. Hän määrittelee subjektin voimakkaasti aiemmin mainittujen totuusprosessien (toisinaan ”totuusproseduuri”) äärelliseksi osaksi¹. Heti perään hän antaa eräänlaisen tiivistelmän, jonka mukaan:

¹ I term *subject* any local configuration of a generic procedure which a truth is supported – Badiou 2005a, 391.

a) *Subjekti ei ole substanssi*. Ero Hegeliin on selvä. Substanssi tarkoittaakin Badioulle vain jonkin moneuden määrättyä laskemista yhdeksi tilanteessa.

b) *Subjekti ei ole tyhjä paikka*. Tyhjä on Badioulle ontologinen termi.

c) *Subjekti ei ole sama kuin kokemuksen organisoituminen ymmärryksessä*. Sillä ei ole transsendentaalista funktiota. Ero Kantiin on selvä.

d) *Subjekti ei ole esilläolossaan (presentaatio) muuttumaton*.

e) *Jokainen subjekti on ”varauksellinen”*, puutteellinen, rajoittunut. Subjektit ovat vain totuusprosessien yhteydessä.

f) *Subjekti ei ole lopputulos eikä alkuperä. Se on prosessin paikallinen status, konfiguraatio, joka ylittää tilanteen*. (Badiou 2005a, 391–392).

Aidosti uusi jossakin tilanteessa on siis ylimäärää. Esimerkiksi taiteellisen totuusprosessin yhteydessä syntyneitä teoksia Badiou voi pitää subjekteina. Näin siksi, että ne ovat muutos maailmassaan:

[...] ne ovat lähtökohtaisesti oman taidemaailmansa uudelleen järjestämistä. Subjektin ymmärtäminen muutoksen reaaliseksi läsnäoloksi tilanteessa tarkoittaa sitä, että subjektista tehdään jotain, mikä eroaa siitä totuudesta, mihin se liittyy. Totuus on mittaamattomasti enemmän tai suurempi kuin subjekti, *sillä subjekti ei koskaan ole enemmän kuin totuuden fragmentti*: esimerkiksi joku tietty teosten sarja, tai äärellinen joukko tekoja, tunteita ja uskomuksia, jotka kaksi rakastavaista jakavat keskenään. (Pluth, 2015,159)

Subjekti ei siis ole totuus, eikä se tiedä totuutta, vaan sen olemisessa on ”kyse totuuden toteuttamisen tukemisesta”.

Liittäessään subjektivaation ja subjektiprosessin tuhoutumisen, rakentumisen ja konfliktin dialektiikkaan sekä tilanteisiin ja niitä muuttaviin tapahtumiin, siis muutoksen reaaliseen läsnäoloon, Badiou tulee luonnehtineeksi subjektin hetkeä myös vapauden hetkeksi. Jonkinlainen voluntaristinen elementti tai vapauden sallima päätös leimaa sittenkin subjektia. Tässä Badioun teoria tuleekin lähimmäs klassista käsitystä subjektista.

Mutta Ed Pluthin mukaan Badioulla subjektin ydinaines kuitenkin erottaa hänen teoriansa klassisesta:

Näin ollen subjektin muodostava ydinaines on se tilanteessa olevien moneuksien joukko, joihin tapahtuma on vaikuttanut – tai äärellinen osa totuutta itseään, mikä on juuri hänen määritelmänsä subjektille. Subjektin pohjimmaisena syynä on siis tapahtuma, mutta sen aines muodostuu totuusprosessiin kuuluvista moneuksista. Subjekti on kadonneen tapahtuma-syyn ja tilanteessa olevien positiivisten jäännösten yhteen saattamista. Tämä perustelee väitteeni, jonka mukaan Badioun subjekti viittaa muutoksen reaaliseen läsnäoloon tilanteessa, tai uuden aktuaaliseen olemassaoloon. (Pluth, 163).

Badioun filosofiassa subjekti ei siis ole minkäänlainen olento, jolla on tietoisuus. Kuitenkin Badiou liittää subjektin tiedon ja totuuden risteykseen. Subjekti on siis jotakin, mikä kannattelee tapahtumasta (esim. tieteellinen läpimurto) alkunsa saavan totuuden jälkiä ja järjestelee niitä ”uhmaten” vallitsevaa tiedollista tilannetta. Näin subjekti on ikään kuin tietämättään uutta tietoa luova ”tekijä”. Pääteoksestaan alkaen Badiou korostaakin enemmän subjektin *tuhota–luoda*-kytköksen luovaa, jopa positiivista puolta. Taiteen tapauksessa Badiou katsoo, että esimerkiksi impressionismi ei tuhoa realismia maalaustaiteessa, mutta realismi ei enää impressionismin jälkeen voi koskaan näyttää samalta kuin ennen. Samaa koskee myös vaikkapa aristoteelisen fysiikan ja Galileo Galilein tieteellisten löytöjen suhdetta. Totuus halkaisee muttei enää tuhoa (Pluth, 2015, 165).

Kysymys subjektista on Badioulle mitä suurimmassa määrin kysymys etiikasta. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että Badioun mukaan subjekti ei liity sisäisyyteen ja reflektioon eikä samastu tietoisuuteen, siis mihinkään perinteisesti vain yksilölle kuuluvaan, vaan se on yksilöiden välistä. Subjekti liittyy tietoiseen toimintaan, ajatteluun ja kieleen sikäli, että se on toki paljolti näiden aikaansaama, mutta ei palaudu niihin. Missään tapauksessa subjekti ei ole luonnollinen asia. Se on inhimillinen ja historiallinen siitä huolimatta, ettei se jäännöksettä palaudukaan inhimilliseen oloon tai toimijaan.

Badioun mukaan yksilöt ovat eräänlaisia tilanteen asukkeja, jotka kohtaavat totuusprosesseja ja suhtautuvat niihin aina jollakin tavalla; hyväksyen, torjuen tai välinpitämättömästi. Etiikassa kysymys on asukista, jonka tapahtuma niin sanotusti halkaisee kahtia. Tällainen tapahtuman vaikutus synnyttää subjektivaation. Tästä mahdollisesti jatkuvaa totuusprosessin periaatetta Badiou kutsuu ”totuuksien etiikaksi”. Tieteen, taiteen, politiikan ja rakkauden totuudet kulkevat yksilön kautta. Tässä yksilö on totuusprosessin tukipiste ja samalla kuitenkin sekä itsensä, *”että ylenmäärin enemmän kuin itsensä, koska uskollisuuden sattumanvarainen jälki kulkee hänen kauttansa”* (Badiou, 2004, 52–53).

Subjekti eroaa jostakusta yksilöstä, jota tapahtuma on kosketanut siten, että subjekti on juuri se moneus, joka ylittää jonkun, jonka tapahtuma on subjektivoinut. Eettisessä pohdinnassa on kysymys subjektivaatiosta, siitä mitä yksilö aikoo tehdä sillä ylimäärällä tai tapahtumallisella lisällä, joka kulkee ja tapahtuu hänen kauttaan ja hänet ylittäen. Tilanteen subjektivoidut asukit joutuvat elämään tapahtuman synnyttämien vaikutusten ja jopa vaatimusten kanssa ja päättämään, kuinka tällaisen keskeytyksen jälkeen elämää jatketaan. Tällaiset kysymykset ja niihin annetut vastaukset muokkaavat varmuudella tulevaisuutta ja ovat siten juuri sitä, mistä eettisissä pohdinnoissa on kyse. (Badiou, 2004, 49; Pluth, 2015, 167–168)

Kolmas kehitemä / teoksessa *Logiques des Mondes*

Badioultä ilmestyi pääteoksensa *L' être et L'événement* jatko-osa nimeltä *Logiques des Mondes* vuonna 2006. Kyseisessä teoksessa jatkettun subjektiteorian kehittelyn Badiou esittelee tiivistetysti teoksessa *Toinen manifesti filosofian puolesta*, johon seuraava kuvaus nojaa (Badiou, 2012b, 167–177). Badiou esittelee kolme historiallista subjektityyppiä, jotka muodostuvat eriaisteisesta uskollisuudesta, välinpitämättömyydestä tai suoranaisestä vihamielisyydestä suhteessa tieteen, taiteen, politiikan ja rakkauden tilanteissa mahdollisesti syntyneisiin totuuksiin.

Kolmen subjektityypin kuvauksessaan Badiou tulee nähdäkseni aikaisempaa lähemmäs inhimillisen toimijan hahmottelua. Tämän seurauksena monimutkaisiin käsitteellistykseen ja joukko-opin operaatiohin perustuva teoretisointi saa tarvitsemaansa arkipäiväisyyden ja empiirisen kokemuksen tuomaa käytännöllistä uskottavuutta. Vaikka abstraktiotaso pysyy yhä korkeana, niin pohdinnoissa on nyt mukana eräänlainen maailmallinen ja jopa ”ihmiskasvoinen” sävy, jonka avulla voi saada helpommin kiinni Badioun varsinaisista filosofisista tavoitteista.

Badiou kirjoittaa:

Oletetaan, että nyt on olemassa totuuden ruumis, joka on rakentunut perustavan lausuman ympärille (lausuma on puolestaan jälki kadonneesta tapahtumasta). Totuuden ruumis sijaitsee maailmassa, johon tapahtuma on vaikuttanut, ja sen levittäytyminen yhä laajemmalle maailmaan on kaikkien nähtävissä. Näin ollen *se tapa, jolla ruumiin olemassaoloon suhtaudutaan, on tapahtumaa kohtaan muodostetun asenteen reaalinen ulottuvuus, sen materiaalisuutta*. [...] Asenne uutta ruumista kohtaan vastaa sitä tapaa, jolla suhtaudutaan maailman järjestykseen. [...] Abstraktilla tasolla tästä seuraa selvästikin kolme erilaista subjektia. (Badiou, 2012b, 167).

A) Uskollista subjektia luonnehtii liittyminen totuuden ruumiiseen, innoittunut suhtautuminen siihen, mikä tilanteessa on uutta, ja aktiivinen uskollisuus sille, mikä on paikallisesti mullistanut maailman lait. Poliitiikkaa esimerkkinä käyttäen Badiou sanoo, että esim. suhteessa Venäjän 1917 kumoukseen uskollinen subjekti on erilaisten uskollisten (yksilö, puolue, kansallisvaltio) tahojen liittymistä maailmanlaajuisen kommunistisen liikkeen monimutkaiseen järjestelmään.

B) Reaktiivinen (tai välinpitämätön) subjekti haluaa tapahtuman tilannetta perusteellisesti myllertävästä luonteesta huolimatta pitää kiinni sitä edeltävästä poliittisesta ja taloudellista järjestyksestä. Se on Badioun mukaan demokraattinen, porvarillinen subjekti, joka haluaa taata oman jatkuvuutensa. Reaktiivinen subjekti yrittää mitätöidä tapahtuman vaikutukset tai jatkaa elämäänsä aivan kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan (absurdina esimerkkinä politiikan ohella käy myös erilaiset vielä yli 150 vuotta Darwinin jälkeenkin pyristelevät kreationistiset liikkeet Yhdysvalloissa).

Toisaalta reaktiivinen subjekti ottaa huomioon uuden ruumiin olemassaolon. Tällaisena huomioonottamisena Badiou mainitsee kapitalismin yritykset suitsia työväenliikettä erilaisilla lainsäädännöllisillä ja sosiaalisilla myönnytyksillä (esim. New Deal Yhdysvalloissa, toisaalta myös sosialidemokratia). Reaktiivinen subjekti suostuu pakon edessä konservatiivisiin reformeihin.

C) Vihamielinen tai hämärä subjekti haluaa yksiselitteisesti tuhota uuden ruumiin. Sille, toisin kuin reaktiiviselle subjektille, ei riitä vanhan transsendentaalin säilyttäminen. Esimerkkinä tällaisesta subjektista Badiou nostaa esille 1900-luvuun fasismin eri muunnelmiseen. Hämärä subjekti haluaa päästä eroon uskollisen subjektin mahdollistamasta uudesta nykyisyydestä kerta kaikkiaan. Uutta totuuden ruumista vasten hämärän subjektin on vielä tekaistava jokin täysin tuulesta temmattu ja kuvitteellinen ruumis. Tällaisen fasismin hellimän ruumiin täytyy olla Badioun mukaan jotakin substantiaalista: rotu, kulttuuri, kansa tai Jumala. Badiou kirjoittaa: ”Vihamielinen, hämärä subjekti asettaa siis totuusprosessin alati muuttuvaa ja liikkuvaa ruumista vastaan kansallisen, rodullisen tai uskonnollisen substanssin vakaan ja pysähtyneen, menneen nykyhetken. Sen lupaus ei kuitenkaan ole lunastettavissa.” (Badiou, 2012b, 171).

Badiou vetää yhteen: ”Näiden kolmen subjektin vaihtelevat suhteet luonnehtivat kutakin historiallista (poliittista, tieteellistä, taiteellista ja rakkauden) ajanjaksoa” (Badiou, 2012b, 172).

Badioun ”kolmikärjellä” on mitä ilmeisimmin intuitiivista psykologista uskottavuutta – ihmiseläinten suhtautumisessa totuuksiin on tunnetusti valtavia eroavuuksia. Ja mikäli hyväksytään lacanilaisen psykoanalyttisen ajattelun perustavat lähtökohdat, niin badioulainen subjektityyppien kolmijako näyttäytyy lähes itsestään selvältä.

Toisaalta (koska subjektia leimaa niin voimallisesti suhtautuminen tapahtuman avaamaan uutuuteen) voidaan kuitenkin kysyä, ovatko reaktiivinen ja hämärä subjekti ”varsinaisia subjekteja” lainkaan? Vai ovatko ne vain eräänlaisia surkastuneita versioita Badioun manifestoimasta uskollisesta subjektista – aivan kuin varjoja tosiolevasta Platonin innoittaman filosofian mukaisesti? Myöhemmin Badiou on yrittänyt artikuloida hämärän subjektin yhteydessä kysymystä taantumuksellisen uutuuden mahdollisuudesta, mutta nämä kehittelmät eivät enää kuulu tämän tutkielman piiriin.

5. Johtopäätökset

Badioun urakka on mittava. Hän pyrkii haastamaan lähes koko vallitsevan filosofisen kentän. Tuloksena on, että kysymykset olemisesta, totuudesta ja subjektista näyttävät olevan vielä filosofisesti mahdollisia. Badioun suuri väitehän on, että filosofia filosofiana (siis Platonista alkunsa saaneena ajatteluperinteenä) on riippuvainen mainituista käsitteistä. Ilman niitä filosofia Badioun mukaan alistuu jollekin neljästä ehdostaan ja lakkaa siten olemasta filosofiaa, jonka tehtävänä on juurikin tilan luominen ehdoissaan syntyneiden totuuksien ajattelemiselle.

Badioun subjektiteorioilla on siis merkittävä paikka hänen kokonaisfilosofiassaan. Omaperäisintä ja siten filosofisesti kiinnostavinta Badioun subjektiteorioissa näyttäsi kuitenkin olevan niiden oma etenemisen tapa enemmänkin kuin niin sanotut lopputulokset. Teorioiden kehittelyn seuraaminen on antoisaa siksi, että niissä näkyy ja tuntuu ”filosofisen kamppailun meininki”.

Vastoin joitakin Badioun julkilausuttuja pyrkimyksiä olenkin taipuvainen väittämään, että huolimatta subjektiteorioiden kytkeytymisestä matematiikasta orientaationsa saavaan ontologiaan on niiden parasta antia juurikin niiden keskeneräisyys ja vähemmän formaaliset puolet. Tarkoitan tällä, että kaikesta Badioulle niin ominaisesta ei-inhimillisestä eetoksesta ja ranskalaisen antihumanismin perinnöstä huolimatta subjektiteorioiden filosofinen voima piilee juurikin niiden inhimillisessä momentissa, toisin sanoen niiden itsepintaudessa halussa kieltäytyä annetusta ja jo sanotusta sekä niiden dynaamisessa tarpeessa aloittaa alati uudestaan.

Badioun subjektiteoria on mitä suurimmassa määrin prosessinomainen ja sisäisesti jännitteinen. Badiou vaihtaa toistuvasti näkökulmaa, ja hänen teoriansa on alati liikkeessä. Tämä piirre tekee hänen subjektifilosofiastaan todellisen ja elävän tuntuista ja toisaalta jokseenkin vaikeasti seurattavaa. Kautta linjan Badioun filosofialle on leimallista pyrkimys perusteellisuuteen. Subjektiteorian kohdalla tämä tarkoittaa myös ankkuroitumista Badioun monimutkaisiin ontologisiin hahmotelmiin. Filosofisessa perusteellisuudessaan tämän voi nähdä teorian hyvänä piirteenä. Toisaalta varsinaisen subjektifilosofian hedelmällisimmät ja ”elämänläheisimmät” puolet ovat vaarassa hukkua koko operaation laajoihin laineisiin. Tässäkin mielessä Badioun viimeisimpiä, empiiriseen elämään ja psykologiaan ankkuroituneita subjektikehitelmiä voi pitää tervetulleina.

Filosofiansa ytimessä Badioulla on käsitys totuuden universaalisuudesta – totuus on kaikille sama. Tässä Badiou palaa tyylikkäästi antiikin perustaviin filosofian ja sofistikan välisiin kiistoihin. Hieman yllättäen Badiou kuitenkin nostaa antiikista universalismin merkkihenkilöksi apostoli Paavalin. Tapahtuman keskeisyyden korostaminen, uskollisuuden vaade tälle tapahtumalle, militantti julistaminen ja sitoutuminen subjektin ehtoina sekä kaikki partikulaarit erot ylittävän universaalin totuuden idea ovat Paavalin ajattelun ja työn ydinmehua. Samat ideat ajavat ja ajatteluttavat myös Badiouta. Niinpä myös heidän teoreettisessa otteessaan on samankaltaisuuksia: jännitteisyys, äkillisiltä vaikuttavat käännökset ja näkökulman muutokset, poleemisuus ja niin edelleen. (Badiou, 2011; Räisänen, 2011, 241–245)

Paavalin hahmossa kristallisoituukin Badioun subjektifilosofian keskeisiä puolia. Paavalille Damaskon tiellä sattunut ilmestys vakuutti hänet Jeesuksen ylösnousemuksesta. Ylösnousemus tarkoitti tästä lähtien Paavalille kaiken mullistanutta tapahtumaa, joka velvoittaa pitämään kiinni sen avaamasta totuudesta ja pakottaa julistamaan tätä uutta totuutta ilman vanhan maailman vaatimia perusteluja. Erityisesti Paavalin julistama kaikki partikulaarit erot (sukupuoli, etnisyyt ms.) tyhjäksi tekevä universaali vallankumouksellisuus (Gal. 3:28, Room. 2:10-11) saa Badioun varauksettoman ihailun. Vaikka Badiou hylkääkin Paavalin ajattelun varsinaisen teologisen sisällön taikauskona, näkee hän kuitenkin juuri Paavalissa subjektifilosofiansa yhden puolen toteuman.

Yhteenvedon voidaan todeta, että Badioun subjektifilosofia on vahvasti egalitaarista ja emansipatorista. Se on myös kommunistista, tieteeseen nojaavaa mutta samalla tieteen ylittävää,

kristillistä mutta ei uskonnollista, tämänpuoleista ja silti ikuisen koskettamaa sekä syvästi inhimillistä juurikin ylittäessään inhimillisen horisontin ehdottomalla totuuden universaaliuden vaatimuksellaan. (Badiou, 2012a, 321–336; Badiou, 2014, 295–305).

Badioun suuresti arvostama runoilija Fernando Pessoa kirjoittaa, että ”Politiikassa ja ihmissielun syvimmissä sopukoissa – sama ongelma” (Pessoa, 2018, 23). Mielestäni Pessoa kiteyttää tuossa ajatuksessa badioulaisen pyrkimyksen, yhden ja monen, toisiaan hylkivien rekisterien jatkuvan ajattelun. Ilman tällaista ajattelun kitkaa Badiou näkee filosofian vaarana sen muuttumisen pelkäksi vallitsevaan järjestykseen sopeutuneeksi nykyaikaiseksi sofismiksi. Filosofian on Badioun mukaan oltava kaikin tavoin haastavaa; sen on syytä vaikeuttaa ihmisolemisen näennäistä sujuvuutta. Jos filosofia ei ole ajattelussaan vallankumouksellista ja siten totuudellista, ei se Badioulle ole filosofiaa lainkaan. Totuudellisuus luo tilan subjektille, ja subjekti on totuuden kantaja. Tästä kaksoisliikkeestä koostuu badioulainen filosofinen eetos.

”Subjekti on se, joka ylläpitää universaalia eikä mukaudu.” (Badiou, 2011, 158)

Lähteet:

- Badiou, Alain (2011), *Apostoli Paavali – universalismin perustaja*. Suomentanut Janne Porttikivi. Helsinki, Gaudeamus.
- Badiou, Alain (2012a), *The Adventure of French Philosophy*. Englanniksi kääntänyt ja toimittanut Bruno Bosteels. London, Verso.
- Badiou, Alain (2005a), *Being and Event*. Englanniksi kääntänyt Oliver Feltham. London, Continuum.
- Badiou, Alain (2004), *Etiikka – essee pahan tiedostamisesta*. Suomentanut Janne Kurki. Helsinki, Apeiron kirjat.
- Badiou, Alain (2012b), *Filosofian puolesta – kaksi manifestia*. Suomentanut Lauri Pekonen, Janne Porttikivi ja Anna Tuomikoski. Helsinki, Tutkijaliitto.
- Badiou, Alain (2014) ”The Idea of Communism”, artikkeli teoksessa *Contemporary Marxist Theory*. Artikkelin englanniksi kääntänyt Andrew Gibson ja kokoelman toimittaneet Andrew

Pendakis, Jeff Diamanti, Nicholas Brown, Josh Robinson, Imre Szeman. New York, Bloomsberry Academic.

- Badiou, Alain (2005b), *Infinite Thought – Truth and Return to Philosophy*. Englanniksi eri artikkeleista kääntänyt ja toimittanut Oliver Feltham ja Justin Clemens. London, Continuum.
- Dosse, Françoise (2011), *Strukturalismin historia I*. Suomentanut Anna Helle. Helsinki, Tutkijaliitto.
- Fink, Bruce (1995), *The Lacanian Subject – Between Language and Jouissance*. Princenton University Press, New Jersey.
- Foucault, Michel (2010), *Sanat ja asiat*. Suomentanut Mika Määttänen. Helsinki, Gaudeamus.
- Koivusalo, Markku (2010), ”Ihmistieteet vailla ihmistä”, jälkisanat teokseen Foucault, *Sanat ja asiat*. Helsinki, Gaudeamus.
- Kurki, Janne (2004), ”Alain Badiou – totuuden militantti”, artikkeli teokseen Badiou, *Etiikka – essee pahan tiedostamisesta*. Helsinki, Apeiron kirjat.
- Nietzsche, Friedrich (2007), *Hyvän ja pahan tuolla puolen*. Suomentanut J.A.Hollo. Helsinki, Otava.
- Pessoa, Fernando (2018), *Levottomuuden kirja*. Suomentanut Sanna Pernu. Helsinki, Basam Books.
- Pluth, Ed (2015), *Badiou – uuden filosofia*. Suomentanut Lauri Pekonen ja Janne Kurki. Helsinki, Apeiron Kirjat.
- Porttikivi, Janne (2012), ”Suomentajan jälkisanat”, teoksessa Badiou, *Filosofian puolesta. kaksi manifestia*. Helsinki, Tutkijaliitto.
- Pyhä Raamattu (1992). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Mikkeli, Suomen Pipliaseura.
- Räisänen, Heikki (2011), *Mitä varhaiset kristityt uskoivat*. Helsinki, WSOY.